

Republica Moldova

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

HOTĂRÂRE

PENTRU CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII

**unor prevederi din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013
privind testarea integrității profesionale**

(Sesizarea nr. 43a/2014)

CHIȘINĂU

16 aprilie 2015

În numele Republicii Moldova,
Curtea Constituțională, statuând în componența:
DI Alexandru TĂNASE, *președinte*,
DI Aurel BĂIEȘU,
DI Igor DOLEA,
DI Tudor PANȚÎRU,
DI Victor POPA, *judcători*,
cu participarea dlui Teodor Papuc, *grefier*,

Având în vedere sesizarea depusă la 20 iunie 2014
și înregistrată la aceeași dată,
Examinând sesizarea menționată în ședință plenară publică,
Având în vedere actele și lucrările dosarului,
Deliberând în ședință plenară închisă,

Pronunță următoarea hotărâre:

PROCEDURA

1. La originea cauzei se află sesizarea depusă la Curtea Constituțională la 20 iunie 2014, în temeiul articolelor 135 alin. (1) lit. a) din Constituție, 25 lit. g) din Legea cu privire la Curtea Constituțională și 38 alin. (1) lit. g) din Codul jurisdicției constituționale de către deputații Galina Balmoș, Maria Postoico, Artur Reșetnicov și Igor Vremea cu privire la controlul constituționalității sintagmelor „*Curtea Constituțională*” și „*Instanțele judecătorești de toate nivelele*” din Anexa la Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind testarea integrității profesionale.

2. La 31 iulie 2014, în temeiul articolului 31 alin. (3) din Codul jurisdicției constituționale, autorii sesizării au completat sesizarea cu argumente adiționale.

3. Autorii sesizării au pretins că testarea integrității profesionale a angajaților instanțelor judecătorești și ai Curții Constituționale, inclusiv a judecătorilor, de către angajații unei autorități aflate sub controlul puterii executive (Centrul Național Anticorupție), încalcă principiile statului de drept, separației puterilor în stat și independenței justiției, precum și dreptul la un proces echitabil și dreptul la respectarea vieții private, consfințite de articolele 1 alin. (3), 6, 28, 116 alin. (1) și (6), 123 alin. (1) și 134 alin. (2) din Constituție și de articolele 6 și 8 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (în continuare – „*Convenția Europeană*”).

4. Prin decizia Curții Constituționale din 11 septembrie 2014, sesizarea a fost declarată admisibilă, fără a prejudeca fondul cauzei.

5. Curtea a solicitat opinia Comisiei europene pentru democrație prin drept a Consiliului Europei (în continuare – „*Comisia de la Veneția*”). La 15

decembrie 2014, Comisia de la Veneția a comunicat Curții Constituționale Opinia sa *amicus curiae* (CDL-AD(2014)039) referitoare la Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind testarea integrității profesionale, adoptată în cadrul celei de-a 101-a sesiuni plenare (Veneția, 12-13 decembrie 2014).

6. De asemenea, în procesul examinării sesizării, Curtea Constituțională a solicitat opiniile Președintelui Republicii Moldova, Parlamentului, Guvernului și Consiliului Superior al Magistraturii, atât înainte, cât și după primirea Opiniei Comisiei de la Veneția (a se vedea *infra*).

7. Autorii sesizării au lipsit de la ședința plenară publică a Curții. Parlamentul a fost reprezentat de către dl Ion Creangă, șeful Direcției Generale Juridice a Secretariatului Parlamentului. Guvernul a fost reprezentat de către doamnele Cristina Țărnă, vicedirector al Centrului Național Anticorupție, și Natalia Roșca, șef-adjunct al Direcției Generale Legislație a Ministerului Justiției.

ÎN FAPT

8. La 23 decembrie 2013, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr. 325 privind testarea integrității profesionale.

9. Potrivit prevederilor articolului 2 din această lege, scopul ei este:

- a) asigurarea integrității profesionale, prevenirea și combaterea corupției în cadrul entităților publice;
- b) verificarea modului de respectare de către agenții publici a obligațiilor și atribuțiilor de serviciu, precum și a regulilor de conduită;
- c) identificarea, evaluarea și înlăturarea vulnerabilităților și a riscurilor care ar putea determina sau favoriza actele de corupție, actele conexe corupției sau faptele de comportament corupțional;
- d) neadmiterea unor influențe necorespunzătoare în exercitarea obligațiilor sau atribuțiilor de serviciu ale agenților publici.

10. În conformitate cu articolul 4 din lege, testul de integritate profesională constă în crearea și aplicarea de către testor a unor situații virtuale, simulate, similare celor din activitatea de serviciu și materializate prin operațiuni disimulate, condiționate de activitatea și comportamentul agentului public testat, în vederea urmăririi pasive și stabilirii reacției și a conduitei agentului public testat.

11. Legea a fost elaborată în cadrul realizării Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016, care viza inițial doar *reprezentanții sectorului justiției*.

12. În versiunea adoptată, Legea a extins aplicarea testelor de integritate și asupra „*autorităților, instituțiilor și organizațiilor (entități publice) care desfășoară activități de interes public și angajații cărora (agenți publici) iminent sînt determinați sau expuși riscurilor corupționale sau de*

vulnerabilitate în exercitarea activității profesionale”, așa cum este specificat în Nota informativă care a însoțit proiectul legii.

13. Potrivit articolului 5 din lege, testele de integritate profesională se aplică în cazul agenților publici angajați în cadrul entităților publice prevăzute în anexă, între care Curtea Constituțională și instanțele judecătorești de toate nivelele. Legea exclude din câmpul său de aplicare *Președintele Republicii Moldova, Prim-ministrul, deputații*, în acest sens Anexa legii indicând doar angajații „*Secretariatului Parlamentului*”, „*Aparatului Președintelui Republicii Moldova*” și ai „*Cancelariei de Stat*”.

14. Testele de integritate profesională sunt realizate de către angajații Centrului Național Anticorupție, precum și de către cei ai Serviciului de Informații și Securitate în privința angajaților Centrului Național Anticorupție și a propriilor angajați.

15. Anterior adoptării Legii privind testarea integrității profesionale, un asemenea instrument a fost instituit în legislația națională pentru colaboratorii poliției. Astfel, potrivit articolului 40 din Legea nr. 320 din 27 decembrie 2012 cu privire la activitatea poliției și statutul polițistului, testarea integrității profesionale a polițiștilor este efectuată de *subdiviziunea specializată din subordinea Ministerului Afacerilor Interne*, ai cărei angajați sunt testați, la rândul lor, de către Centrul Național Anticorupție.

16. Legea nr. 325 privind testarea integrității profesionale a intrat în vigoare la 14 februarie 2014, testarea integrității profesionale fiind aplicabilă începând cu data de 14 august 2014.

LEGISLAȚIA PERTINENTĂ

A. Legislația națională

17. Prevederile relevante ale Constituției (M.O., 1994, nr. 1) sunt următoarele:

Articolul 1 Statul Republica Moldova

„[...] (3) Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sînt garantate.”

Articolul 4 Drepturile și libertățile omului

„(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.

(2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale.”

Articolul 6 Separația și colaborarea puterilor

„În Republica Moldova puterea legislativă, executivă și judecătorească sînt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituției.”

Articolul 20 Accesul liber la justiție

„(1) Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.

(2) Nici o lege nu poate îngreuna accesul la justiție.”

Articolul 28 Viața intimă, familială și privată

„Statul respectă și ocrotește viața intimă, familială și privată.”

Articolul 54 Restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți

„[...] (2) Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sunt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției. [...]

(4) Restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății.”

Articolul 116 Statutul judecătorilor

„(1) Judecătorii instanțelor judecătorești sunt independenți, imparțiali și inamovibili, potrivit legii. [...]

(6) Sancționarea judecătorilor se face în conformitate cu legea.”

Articolul 123 Atribuțiile [Consiliului Superior al Magistraturii]

„(1) Consiliul Superior al Magistraturii asigură numirea, transferarea, detașarea, promovarea în funcție și aplicarea de măsuri disciplinare față de judecători. [...].”

Articolul 134 Statutul [Curții Constituționale]

„[...] (2) Curtea Constituțională este independentă de orice altă autoritate publică și se supune numai Constituției. [...].”

18. Prevederile relevante ale Legii nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind testarea integrității profesionale (M.O., 2014, nr. 35-41/73) sunt următoarele:

Articolul 2

Scopul testării

„Testarea integrității profesionale se realizează în scopul:

- a) asigurării integrității profesionale, al prevenirii și combaterii corupției în cadrul entităților publice;
- b) verificării modului de respectare de către agenții publici a obligațiilor și atribuțiilor de serviciu, precum și a regulilor de conduită;
- c) identificării, evaluării și înlăturării vulnerabilităților și a riscurilor care ar putea determina sau favoriza actele de corupție, actele conexe corupției sau faptele de comportament corupțional;
- d) neadmiterii unor influențe necorespunzătoare în exercitarea obligațiilor sau atribuțiilor de serviciu ale agenților publici.”

Articolul 4

Noțiuni

„[...] *test de integritate profesională* – crearea și aplicarea de către testor a unor situații virtuale, simulate, similare celor din activitatea de serviciu, materializate prin operațiuni disimulate, condiționate de activitatea și comportamentul agentului public testat, în vederea urmăririi pasive și stabilirii reacției și a conduitei agentului public testat; [...]

risc întemeiat – risc fără de care scopul socialmente util de fixare obiectivă a comportamentului agentului public în cadrul testului de integritate profesională nu poate fi atins, iar testorul de integritate profesională care riscă a luat măsuri de prevenire a unor daune aduse intereselor ocrotite de lege. [...]”

Articolul 5

Subiecții testării integrității profesionale

„(1) Subiecți ai testării integrității profesionale sînt entitățile publice, agenții publici și testorii de integritate profesională.

(2) Testele de integritate profesională se aplică agenților publici angajați în cadrul entităților publice prevăzute în anexă.

(3) Testele de integritate profesională sînt realizate de către angajații Centrului Național Anticorupție și ai Serviciului de Informații și Securitate.”

Articolul 9

Garanții și responsabilități

„(1) În cazul unui rezultat negativ al testului de integritate profesională, agenții publici testați poartă doar răspundere disciplinară, în funcție de gravitatea abaterilor constatate și în conformitate cu legislația care reglementează activitatea entităților publice respective, cu respectarea prevederilor art. 16 alin. (2).

(2) Rezultatele și materialele testului de integritate profesională nu pot fi utilizate ca mijloace de probă într-un proces penal sau contravențional împotriva agentului public testat.

(3) Metodele și mijloacele de testare și fixare a testelor de integritate profesională nu reprezintă activități speciale de investigație în sensul Legii nr. 59 din 29 martie 2012 privind activitatea specială de investigație.

(4) Utilizarea materialelor testului de integritate profesională într-un proces civil se admite în condițiile legislației procesuale civile. Raportul privind rezultatele testării integrității profesionale și materialele testului de integritate profesională pot fi utilizate ca probe într-un proces civil în cazul în care acestea sînt pertinente, admisibile și veridice, cu respectarea interesului public, a drepturilor și libertăților omului, precum și a condițiilor de desecretizare.

(5) Nu constituie contravenție sau infracțiune acțiunea testorului de integritate profesională ce are la bază un risc întemeiat, având ca scop atragerea atenției agentului public testat, dacă activitatea de testare a integrității profesionale nu poate fi realizată fără implicarea acestui risc.

(6) În cazul în care în timpul desfășurării testului de integritate profesională au fost constatate alte activități ilegale ale agenților publici testați sau ale persoanelor terțe, instituția care a realizat testarea integrității profesionale sesizează organul competent pentru a fi luate măsurile stabilite de legislația în domeniu.”

Articolul 10

Inițierea testării integrității profesionale

„(1) Testarea integrității profesionale se inițiază de către:

a) Centrul Național Anticorupție – în privința tuturor agenților publici din cadrul entităților publice prevăzute în anexă, cu excepția Serviciului de Informații și Securitate;

b) Serviciul de Informații și Securitate – în privința angajaților Centrului Național Anticorupție;

c) subdiviziunea securitate internă a Serviciului de Informații și Securitate – în privința angajaților acestuia.

(2) Inițierea testării integrității profesionale și selectarea agenților publici care urmează a fi supuși testării se fac în funcție de:

a) riscurile și vulnerabilitățile la corupție identificate în activitatea entităților publice respective;

b) informațiile deținute și sesizările primite de instituția care realizează testarea integrității profesionale;

c) solicitările motivate ale conducătorilor entităților publice prevăzute în anexă.

(3) Decizia privind realizarea testării integrității profesionale a agenților publici din cadrul unei entități publice este luată de către coordonatorul activității de testare a integrității profesionale fără informarea prealabilă a conducerii entității publice vizate. În caz de necesitate, testorii integrității profesionale colaborează cu reprezentanții entității publice în care activează agentul public testat în condițiile prezentei legi și ale actelor normative speciale ce reglementează cooperarea în domeniu.”

Articolul 11

Coordonarea testării integrității profesionale

„(1) Testarea integrității profesionale a agenților publici este coordonată de către o persoană cu funcție de conducere din cadrul Centrului Național Anticorupție sau al Serviciului de Informații și Securitate.

(2) Coordonatorul activității de testare a integrității profesionale desemnează, în mod confidențial, pentru fiecare acțiune de testare a integrității profesionale un testor de integritate profesională care asigură desfășurarea tuturor activităților de testare a integrității profesionale și este responsabil de întocmirea planului de testare a integrității profesionale și de prezentarea rapoartelor cu rezultatele obținute în urma activităților de testare.

(3) Planul de testare a integrității profesionale este un document cu caracter confidențial, care se aprobă de către coordonatorul activității de testare a integrității profesionale și conține următoarele informații:

- a) inițiatorul testării și decizia motivată de inițiere a testării;
- b) subiecții testării;
- c) operațiunile disimulate preconizate;
- d) locul, durata, participanții și asigurarea logistică a testării;
- e) situațiile virtuale simulate, ipotezele de comportament și variantele de acțiune ale testorului integrității profesionale și ale agentului public testat;
- f) acțiunile ce au la bază un risc întemeiat;
- g) alte informații relevante pentru realizarea testării.

(4) Testorul integrității profesionale poate modifica planul de testare a integrității profesionale din oficiu și/sau în funcție de necesitate, în cazul survenirii unor informații suplimentare. Coordonatorul activității de testare este informat despre modificările survenite.”

Articolul 12

Mijloacele și metodele de testare și fixare a testelor de integritate profesională

„(1) Testorii de integritate profesională își desfășoară activitatea în mod confidențial.

(2) În cazuri excepționale, la realizarea testului de integritate profesională pot participa și alte persoane, cu acordul lor prealabil și cu prezentarea garanțiilor că nu vor deconspira activitatea desfășurată.

(3) Pentru aprecierea obiectivă a rezultatului testului de integritate profesională, acesta va fi înregistrat obligatoriu prin mijloacele audio/video și mijloacele de comunicare aflate asupra testorului sau folosite de către acesta.

(4) La realizarea testului de integritate profesională se pot utiliza documente ce susțin o activitate disimulată sau legenda folosită, inclusiv documente de acoperire.

(5) În cadrul activităților de testare a integrității profesionale se pot utiliza mijloace de transport, mijloace de înregistrare audio/video, mijloace de comunicare, precum și alte mijloace tehnice de obținere ascunsă a informației din dotarea Centrului Național Anticorupție și/sau a Serviciului de Informații și Securitate. În caz de necesitate, când utilizarea mijloacelor din dotarea Centrului Național Anticorupție și/sau a Serviciului de Informații și Securitate este inoportună sau imposibilă, se pot folosi mijloace și din alte surse, cu consimțământul prealabil al proprietarului/deținătorului acestora, dar evitând informarea lui asupra scopului real al folosirii mijloacelor respective.

(6) Pentru asigurarea unor probe exacte în testul de integritate profesională, în cazul pretinderii sau acceptării primirii de către agenții publici testați a unor bunuri, servicii, privilegii sau avantaje, testorii integrității profesionale pot transmite bunuri, oferi servicii, acorda privilegii și avantaje, acestea fiind indicate în prealabil în planul de testare a integrității profesionale și coordonate în conformitate cu art. 11.”

Articolul 14

Rezultatul pozitiv al testului de integritate profesională

„(1) Se consideră rezultat pozitiv al testului de integritate profesională situația în care raportul privind rezultatele testării constată că agentul public testat:

a) a dat dovadă de integritate profesională;

b) a comunicat neîntârziat conducerii entității publice despre faptul că asupra sa s-a exercitat o influență necorespunzătoare, i s-au transmis bunuri, i s-au oferit servicii, i s-au acordat privilegii sau avantaje.

(2) În cazul unui rezultat pozitiv al testului, instituția care a realizat testarea integrității profesionale comunică rezultatul respectiv conducerii entității publice în care activează agentul public testat, în termen de 6 luni de la data testării, asigurând confidențialitatea și conspirarea. Comunicarea rezultatului se face printr-un demers oficial, fără a anexa raportul privind rezultatele testării integrității profesionale sau copia înregistrării audio/video a testului realizat.

(3) Conducătorul entității publice din care face parte agentul public testat le comunică agenților publici din cadrul entității respective despre realizarea testării, fără a oferi numele agentului public testat, în termen de 10 zile lucrătoare din data comunicării rezultatului testului.”

Articolul 15

Rezultatul negativ al testului de integritate profesională

„[...]”

(2) În cazul unui rezultat negativ al testului, instituția care a realizat testarea integrității profesionale transmite, în termen de 10 zile lucrătoare de la data realizării testului, raportul privind rezultatele testării integrității profesionale entității abilitate cu funcții de constatare a abaterilor disciplinare comise de agentul public respectiv pentru aplicarea măsurilor disciplinare conform dispozițiilor legale.

(3) Instituția care a realizat testarea integrității profesionale asigură accesul entității abilitate cu constatarea abaterilor disciplinare sesizate la înregistrarea audio/video a testului de integritate profesională realizat și la alte materiale ce confirmă rezultatul negativ al testului. În vederea asigurării confidențialității și a conspirării, imaginea și vocea altor persoane decât agentul public testat, imaginile automobilelor, localurilor, ale altor fundaluri, precum și sunetele împrejurărilor înregistrate pot fi prezentate astfel încât să nu poată fi recunoscute.

(4) În termen de 30 de zile de la primirea sesizării, entitatea sesizată examinează materialele cu privire la testul negativ al integrității profesionale și informează imediat instituția care a realizat testul despre măsurile întreprinse și sancțiunile aplicate, oferind o copie a deciziei respective.”

Articolul 16

Consecințele rezultatului negativ al testului de integritate profesională

„(1) Sancțiunile disciplinare ca urmare a rezultatului negativ al testului de integritate profesională, inclusiv eliberarea din funcție a agentului public testat, se aplică conform legislației ce reglementează activitatea entității publice în care acesta își desfășoară activitatea.

(2) Aplicarea sancțiunii eliberării din funcție este obligatorie dacă în timpul testului s-a stabilit că agentul public a admis încălcările prevăzute la art. 6 alin. (2) lit. a). [...]”

Articolul 17

Contestarea sancțiunilor disciplinare aplicate

„Sancțiunea disciplinară aplicată ca urmare a rezultatului negativ al testului de integritate profesională poate fi contestată de agentul public testat în instanța de contencios administrativ, în modul prevăzut de legislație.”

Articolul 18

Păstrarea înregistrărilor efectuate în cadrul testelor de integritate profesională

„(1) Înregistrările audio/video efectuate în cadrul testării integrității profesionale se păstrează:

a) în cazul unui rezultat pozitiv – până la informarea angajaților încadrați în entitatea publică din care face parte agentul public supus testării;

b) în cazul unui rezultat negativ – până la hotărârea rămasă definitivă și irevocabilă a instanței de judecată sau până la expirarea termenului prescris de contestare a sancțiunii, dacă instituția care a realizat testarea integrității profesionale nu deține informații despre o eventuală contestare.

(2) După expirarea termenelor stabilite la alin. (1), înregistrările audio/video efectuate în cadrul testului de integritate profesională se distrug.”

Articolul 19

Controlul parlamentar asupra activității de testare a integrității profesionale

„(1) Controlul parlamentar asupra activității de testare a integrității profesionale este exercitat de către Comisia de securitate națională, apărare și ordine publică și Comisia juridică, numiri și imunități.

(2) Centrul Național Anticorupție și Serviciul de Informații și Securitate prezintă comisiilor menționate la alin. (1), anual, până la data de 30 ianuarie, câte un raport cu privire la activitățile de testare a integrității profesionale, care va cuprinde:

a) numărul de teste de integritate profesională realizate;

b) rezultatele testelor de integritate profesională;

c) numărul de contestări ale sancțiunilor disciplinare aplicate.

(3) Comisia de securitate națională, apărare și ordine publică și Comisia juridică, numiri și imunități pot solicita, în limitele competențelor, orice informație suplimentară cu privire la activitatea de testare a integrității profesionale a agenților publici dacă consideră că rapoartele prezentate sînt incomplete.”

”Anexă

**Entitățile publice
ai căror angajați se supun testării
cu privire la integritatea profesională**

Secretariatul Parlamentului
Aparatul Președintelui Republicii Moldova
Cancelaria de Stat, inclusiv oficiile teritoriale ale acesteia
Autoritățile administrației publice centrale de specialitate (ministerele, alte
autorități administrative centrale subordonate Guvernului și structurile
organizaționale din sfera lor de competență)
Consiliul Superior al Magistraturii, colegiile și organele din subordinea acestuia
Curtea Constituțională
Instanțele judecătorești de toate nivelele
Organele procuraturii de toate nivelele
Serviciul de Informații și Securitate
Serviciul de Protecție și Pază de Stat
Centrul pentru Drepturile Omului
Curtea de Conturi
Comisia Electorală Centrală
Comisia Națională de Integritate
Comisia Națională a Pieței Financiare
Banca Națională a Moldovei
Centrul Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal
Consiliul Coordonator al Audiovizualului
Consiliul Concurenței
Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității
Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică
Agenția Națională pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia
Informației
Casa Națională de Asigurări Sociale
Serviciul de Stat de Arhivă, inclusiv arhivele centrale de stat
Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare
Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
Centrul Serviciului Civil
Serviciul de Stat de Curieri Speciali
Autoritățile administrației publice locale.”

19. Prevederile relevante ale Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (încheiată la Roma la 4 noiembrie 1950 și ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr. 1298-XIII din 24 iulie 1997) sunt următoarele:

**Articolul 6
Dreptul la un proces echitabil**

„1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala

de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță atunci când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției. [...].”

Articolul 8

Dreptul la respectarea vieții private și de familie

„1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora.”

ÎN DREPT

20. Din conținutul sesizării, Curtea observă că aceasta vizează, în esență, posibilitatea testării integrității profesionale a judecătorilor Curții Constituționale și a celor din instanțele judecătorești ordinare de către angajații Centrului Național Anticorupție.

21. Astfel, sesizarea se referă la un ansamblu de elemente și principii constituționale interconexe, precum statul de drept, buna-administrare, separația puterilor în stat și independența sistemului judiciar, integritatea și responsabilitatea agenților publici, garanțiile unui proces echitabil și ale respectării vieții private, în contextul imperativului luptei împotriva corupției.

A. ADMISIBILITATEA

22. În conformitate cu decizia sa din 11 septembrie 2014, Curtea a reținut că, în temeiul articolului 135 alin. (1) lit. a) din Constituție, al articolului 4 alin. (1) lit. a) din Legea cu privire la Curtea Constituțională și al articolului 4 alin. (1) lit. a) din Codul Jurisdicției Constituționale, sesizarea privind controlul constituționalității legilor ține de competența sa.

23. Articolele 25 lit. g) din Legea cu privire la Curtea Constituțională și 38 alin. (1) lit. g) din Codul Jurisdicției Constituționale conferă deputatului în Parlament dreptul de a sesiza Curtea Constituțională.

24. Curtea reține că prerogativa cu care a fost investită prin articolul 135 alin. (1) lit. a) din Constituție presupune stabilirea conformității normelor legislative cu Constituția, ținând cont de principiul supremației acesteia.

25. Curtea notează că autorii sesizării au contestat sintagmele „*Curtea Constituțională*” și „*Instanțele judecătorești de toate nivelele*” din Anexa la Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind testarea integrității profesionale,

invocând pretinsa încălcare a articolelor 1 alin. (3), 6, 20, 28, 116 alin. (1) și (6), 123 alin. (1) și 134 alin. (2) din Constituție.

26. Curtea constată că **Anexa nu poate exista separat de lege și urmează a fi examinată împreună cu prevederile acesteia. Astfel, pentru a determina constituționalitatea includerii anumitor subiecți în Anexă, este necesară verificarea conformității legii de bază cu prevederile Constituției.**

27. Totodată, Curtea reține că includerea „Curții Constituționale” și a „instanțelor judecătorești de toate nivelele” în lista entităților publice stabilite de Anexă, și nu doar a „secretariatelor” acestora, precum în cazul Parlamentului, Președintelui sau Guvernului Republicii Moldova, supune judecătorii acestor autorități, în mod incontestabil, procesului de testare a integrității profesionale, prevăzut de legea contestată.

28. Având în vedere faptul că Legea fundamentală a Republicii Moldova, dar și Convenția Europeană, garantează dreptul la un proces echitabil și dreptul la viața privată nu doar judecătorilor, ci și celorlalte persoane, Curtea consideră necesară, în baza articolului 6 alin. (2) din Codul jurisdicției constituționale, examinarea constituționalității Legii nr. 325 din 23 decembrie 2013 în privința tuturor agenților publici indicați în Anexă.

29. Astfel, **pentru a răspunde întrebărilor adresate prin prezenta sesizare, Curtea va stabili conformitatea mecanismului testării integrității profesionale cu standardele constituționale, astfel cum este reglementat acesta prin Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013.**

30. Astfel, dar și ținând cont de faptul că principala noutate a legii o constituie utilizarea unor „testori de integritate”, **Curtea va examina (1) dacă sunt respectate garanțiile dreptului la un proces echitabil, inclusiv ale dreptului de a nu fi judecat în baza probelor acumulate în urma provocării (articolul 20 din Constituție și articolul 6 § 1 din Convenția Europeană), (2) dacă este respectat dreptul la viața privată (articolul 28 din Constituție și articolul 8 din Convenția Europeană), precum și (3) dacă sunt respectate principiile separației puterilor în stat și al independenței sistemului judiciar (articolul 6 din Constituție).**

31. Curtea constată că prevederile contestate nu au mai făcut obiect al controlului constituționalității.

32. Prin urmare, Curtea apreciază că sesizarea nu poate fi respinsă ca inadmisibilă și nu există nici un temei de sistare a procesului, în conformitate cu prevederile articolului 60 din Codul Jurisdicției Constituționale.

B. CONSIDERAȚII GENERALE

- Statul de drept și lupta împotriva corupției

33. Curtea a afirmat constant în jurisprudența sa că fenomenul **corupției subminează democrația și statul de drept**, conduce la încălcarea drepturilor omului, subminează economia și erodează calitatea vieții. Prin urmare, **lupta împotriva corupției este parte integrantă a garantării respectării statului**

de drept (a se vedea, *inter alia*, Hotărârile nr. 4 din 22 aprilie 2013, nr. 22/2013 și nr. 26/2014).

34. Curtea relevă că lupta împotriva corupției a fost declarată obiectiv național prin diverse angajamente internaționale și documente naționale, precum Convenția penală privind corupția (încheiată la Strasbourg, la 27 ianuarie 1999 și ratificată de Republica Moldova pe 14 ianuarie 2004, prin Legea nr. 428 din 30 octombrie 2003), Strategia națională anticorupție pe anii 2011-2015 (aprobată prin Hotărârea Parlamentului nr. 154/2011), Strategia de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016 (aprobată prin Legea nr. 231 din 25 noiembrie 2011) și Planul de acțiuni pentru implementarea acesteia (aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 6/2012), Legea nr. 90 din 25 aprilie 2008 privind prevenirea și combaterea corupției, Strategia de consolidare instituțională a Centrului Național Anticorupție (aprobată prin Hotărârea Parlamentului nr. 232/2012).

35. Cu toate acestea, Republica Moldova se confruntă cu provocări serioase în procesul de combatere și prevenire a corupției, flagel larg răspândit în aproape întreg sectorul public.

36. Potrivit Indicelui Percepției Corupției (IPC), monitorizat de „Transparency International”, Republica Moldova s-a plasat în anul 2014 pe locul 103 din 175 țări incluse în clasamentul corupției, înregistrând un regres de 9 poziții doar pe parcursul ultimilor doi ani (locul 94 din 176 de țări în 2012 și 102 din 177 de țări în anul 2013).

37. Curtea reiterează că fenomenul corupției constituie o amenințare la valorile statului de drept, democrație și drepturile omului, subminează principiile bunei-administrări, echității și justiției sociale, denaturează concurența, împiedică dezvoltarea economică și periclitează stabilitatea instituțiilor democratice și fundamentul moral al societății.

38. Prin urmare, este imperios necesară asigurarea unor mijloace legale, adecvate și eficiente, compatibile cu procesul continuu de modernizare și tehnologizare, astfel încât fenomenul infracțional al corupției să poată fi controlat și diminuat. Tocmai de aceea protecția drepturilor individuale nu poate fi una absolută, acestea nu pot fi exercitate *in absurdum*, ci pot constitui obiectul unor restrângeri care sunt justificate în funcție de scopul urmărit.

39. Astfel, Curtea încurajează și salută toate eforturile depuse de autoritățile competente în lupta cu acest fenomen. În același timp, Curtea consideră important ca aceste eforturi să nu pericliteze ordinea constituțională, să nu pună în pericol stabilitatea instituțiilor democratice și să nu încalce drepturile fundamentale ale omului.

40. În acest sens, dispozițiile art.1 alin.(3) din Constituție consacră principiul statului de drept, ale cărui exigențe privesc scopurile majore ale activității statale, prefigurate în ceea ce este numit domnia legii, sintagmă ce implică **subordonarea statului față de drept, asigurarea acelor mijloace care să permită dreptului să cenzureze opțiunile politice și, în acest cadru, să pondereze eventualele tendințe abuzive, discreționare ale structurilor etatice**. Statul de drept asigură supremația Constituției, corelarea legilor și a

tuturor actelor normative cu aceasta, existența regimului de separație a puterilor publice, care trebuie să acționeze în limitele legii, și anume în limitele unei legi ce exprimă voința generală. **Statul de drept consacră o serie de garanții, inclusiv jurisdicționale, care asigură respectarea drepturilor și libertăților cetățenilor prin autolimitarea statului, respectiv încadrarea autorităților publice în coordonatele dreptului.**

41. Limitarea exercițiului unor drepturi individuale, în considerarea unor drepturi colective și interese publice, ce vizează siguranța națională, ordinea publică sau prevenția penală, constituie în permanență o operațiune sensibilă sub aspectul reglementării, fiind necesară menținerea unui just echilibru între interesele și drepturile individuale, pe de o parte, și cele ale societății, pe de altă parte.

- Integritatea persoanelor care exercită funcții publice

42. Încrederea cetățenilor în corectitudinea persoanelor cu funcții publice și în instituții în general constituie fundamentul democratic al funcționării acestora.

43. Încrederea în instituții este parte a „capitalului social”, alături de încrederea generalizată (în semenii) și rețelele de asociere în care sunt implicați indivizii.

44. „Încrederea în instituțiile statului” îi motivează pe cetățeni să se implice mai mult în sfera vieții publice. Nivelul de încredere a publicului în instituții are efecte și asupra dezvoltării economice a societății.

45. Deși are un grad mare de relativitate, încrederea în unele instituții este decisiv influențată de către reprezentanții acestora.

46. În conformitate cu principiul fundamental al statului de drept, persoanele aflate în funcții publice trebuie să demonstreze că îndeplinesc standardele ridicate în materie de integritate.

47. Rezoluția Comisiei ONU pentru Drepturile Omului nr. 32/2005 privind democrația și statul de drept abordează elemente ale separației puterilor, supremației legii și egalității tuturor în fața legii. Acest document, *inter alia*:

„8. Reamintește că **interdependența dintre democrația funcțională, instituțiile responsabile și stabile și statul de drept efectiv este esențială pentru un guvern legitim și eficient.** [...]”

11. Reamintește faptul că democratizarea se poate dovedi un proces fragil și că statul de drept și respectarea drepturilor omului sunt esențiale pentru stabilitatea societăților democratice; [...]

12. Reamintește că statele sunt garanți ai democrației, ai drepturilor omului și ai statului de drept și poartă responsabilitatea pentru deplina lor punere în aplicare; [...]

14. Invită statele membre să facă eforturi continue pentru a consolida statul de drept și promovarea democrației prin: [...]

b) încredințarea că **nici o instituție sau persoană publică sau privată nu este mai presus de lege**, asigurându-se că: [...]

(iii) **toți agenții guvernamentali, indiferent de pozițiile lor, sunt imediat și pe deplin trași la răspundere** pentru orice încălcare a legii pe care o comit; [...]

(vi) strategiile și măsurile anticorupție cuprinzătoare sunt dezvoltate și aplicate adecvat pentru a se menține independența și imparțialitatea sistemului judiciar, precum și pentru a se asigura **responsabilizarea membrilor sistemelor judiciar, legislativ și executiv**. [...]"

48. În același context, articolul 56 din Constituție prevede că:

„[...] Cetățenii cărora le sunt încredințate funcții publice [...] răspund de îndeplinirea cu credință a obligațiilor ce le revin [...].”

49. Așadar, valorile Constituției Republicii Moldova consacrate în articolul 1 alin. (3) presupun, în mod implicit, și responsabilitatea celor care dețin funcții publice și care activează pentru realizarea interesului public.

- Practica altor state

50. **În forma în care este instituită în Republica Moldova, instituția testării integrității profesionale nu se regăsește în nici un alt stat european**, fapt confirmat de reprezentantul Guvernului în cadrul ședinței publice a Curții, care a recunoscut că mecanismul din Legea nr. 325 este o novație pur moldovenească.

51. Astfel, în *România* testarea integrității profesionale are loc doar în cazul polițiștilor. În acest sens, în 2011 a fost emis Ordinul Ministerului Administrației și Internelor nr. 256 privind procedura de testare a integrității profesionale a personalului Ministerului Administrației și Internelor. Realizarea testării polițiștilor se efectuează de către o structură a ministerului, și anume Direcția Generală Anticorupție.

52. În *Georgia*, testele aleatorii de integritate au fost efectuate doar în cazul colaboratorilor din cadrul poliției rutiere, deși reprezentantul Guvernului a afirmat că acestea au fost efectuate și în privința altor persoane oficiale.

53. În *Cehia* în 2011 a fost adoptată Legea nr. 341 cu privire la instituirea Inspectoratului general al forțelor de securitate, care cuprinde și reglementări privind testarea integrității. Această Lege este incidentă doar în cazul structurilor cu statut special, și anume în cazul organelor de poliție, colaboratorilor instituțiilor penitenciare și organelor vamale.

54. În *Marea Britanie* și în unele *state din SUA*, testarea integrității profesionale se efectuează doar în privința polițiștilor și ține de domeniul penal.

C. FONDUL CAUZEI

I. PRETINSA ÎNCĂLCARE A ARTICOLULUI 20, SEPARAT ȘI COMBINAT CU ARTICOLELE 21, 26 ȘI 28 DIN CONSTITUȚIE

55. Autorii sesizării consideră că testarea integrității profesionale a agenților publici, astfel cum este reglementată de Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013, vine în contradicție cu articolul 20 din Constituție, potrivit căruia:

„(1) Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.

(2) Nici o lege nu poate îngreuna accesul la justiție.”

1. Argumentele autorilor sesizării

56. Potrivit autorilor sesizării, Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 nu respectă un număr important de principii ce decurg din statul de drept și garantarea unui proces echitabil, printre care prezumția nevinovăției, dreptul la o apărare efectivă, inclusiv dreptul la dezvăluirea completă și accesul deplin la probe, precum și la audierea martorilor; cerințele legale privind utilizarea agenților sub acoperire, inclusiv inadmisibilitatea probelor dobândite de către „agenții provocatori”, care, la rândul lor, comit o infracțiune; principiile de previzibilitate și de interpretare restrictivă a abaterilor prevăzute de lege; principiul proporționalității dintre abateri și sancțiuni și, în final, dreptul la un remediu efectiv în fața unei instanțe independente.

2. Argumentele autorităților

57. În opinia sa, Parlamentul a menționat că articolul 6 din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 reglementează modul de contestare a legalității sancțiunilor disciplinare aplicate ca urmare a rezultatelor testării integrității profesionale.

58. Consiliul Superior al Magistraturii (CSM) susține, în opinia prezentată, că lipsa unui control riguros al legalității măsurilor întreprinse de către testorii de integritate privează judecătorii de dreptul lor la un proces echitabil.

59. De asemenea, Consiliul Superior al Magistraturii menționează că, prin instigarea la acte de corupție de către testorul de integritate, se eludează principiul prezumției nevinovăției.

3. Aprecierea Curții

60. Curtea reține că **garanțiile unui proces echitabil în materie penală, stabilite de către Curtea Europeană, sunt aplicabile în egală măsură și procedurilor disciplinare** (a se vedea, *inter alia*, *Vanjak v. Croația*, 14 ianuarie 2010), luând în considerare atât gravitatea acuzațiilor împotriva agentului public, cât și consecințele grave aplicabile, și anume pierderea locului de muncă, în ciuda faptului că legislația operează cu categoria de răspundere disciplinară, și nu penală.

61. Totodată, Curtea reține că garanțiile unui proces echitabil nu se aplică în exclusivitate procedurii judiciare *stricto sensu*, ci se extind și asupra etapelor ei precedente și ulterioare.

3.1. Principii generale

- *Garanțiile unui proces echitabil*

62. Accesul liber la justiție este consacrat, ca drept fundamental, prin articolul 20 din Constituție, prin articolul 6 §1 din Convenția Europeană și prin articolul 14 §1 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice.

63. În Constituție, accesul liber la justiție este conceput ca un drept al fiecărei persoane la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care îi violează drepturile, libertățile și interesele legitime, garantându-se că exercitarea acestui drept nu poate fi îngădită prin nici o lege.

64. În Hotărârea nr. 14 din 15 noiembrie 2012, Curtea a menționat că **„principiul accesului liber la justiție urmează a fi privit nu doar ca o garanție fundamentală pentru exercitarea efectivă a drepturilor și libertăților persoanei, ci și ca o normă imperativă chemată să dea sens noțiunii de „stat de drept”**.

65. Curtea reține că accesul la justiție, ca aspect inherent al dreptului la un proces echitabil, nu poate fi perceput în lipsa garanțiilor impuse de articolul 6 §1 din Convenția Europeană.

- *Prezumția nevinovăției*

66. Presumția nevinovăției, consacrată în articolul 21 din Constituție și articolul 6 § 2 din Convenția Europeană, urmează a fi garantată pe tot parcursul urmăririi penale sau disciplinare.

67. **Curtea menționează că necesitatea existenței „motivelor rezonabile” bazate pe criterii obiective este aplicabilă în cazul utilizării agenților sub acoperire atât în procedurile penale, cât și în procedurile disciplinare profesionale. De altfel, Curtea Europeană a reținut în jurisprudența sa constantă faptul că prezumția nevinovăției este aplicabilă nu doar în procedurile penale, ci și în cazurile în care instanțele naționale au trebuit să se pronunțe cu privire la vinovăție. Scopul acestei prezumții este să împiedice emiterea oricăror opinii potrivit cărora reclamantul ar fi vinovat, înainte ca acesta să fie condamnat conform legii. Este suficient ca, în lipsa unor temeiuri concrete și a unei hotărâri definitive a unei instanțe, să existe o asemenea opinie care ar sugera că autoritatea publică îl privește pe reclamant ca fiind vinovat (a se vedea cauzele *Allenet de Ribemont v. Franța* din 10 februarie 1995, § 41, și *Minelli v. Elveția* din 25 martie 1983, §28).**

- *Dreptul de a nu fi judecat în baza probelor acumulate în urma provocării*

68. Jurisprudența Curții Europene cu privire la implicarea agenților sub acoperire și, mai exact, cu privire la utilizarea lor în calitate de agenți provocatori în cadrul procedurilor de investigație (penale) **analizează și asimilează activitatea acestora cu acțiunile de instigare la comiterea de infracțiuni.**

69. Astfel, în conformitate cu jurisprudența Curții Europene, instigarea are loc acolo unde lucrurile nu se limitează la cercetarea activității ilegale de o manieră esențialmente pasivă, ci **se exercită o influență asupra subiectului în vederea comiterii unei fapte sancționabile care, altfel, nu ar fi fost comisă** (a se vedea cauzele *Pareniuc v. Moldova*, § 38; *Teixeira de Castro v. Portugalia*, § 38).

70. Principiile directe care pot fi desprinse din jurisprudența Curții Europene (a se vedea, în special, *Furcht v. Germania*, 23 octombrie 2014, §§ 47-53; *Bannikova v. Rusia*, 4 noiembrie 2010, §§ 36-50; *Ramanauskas v. Lituania*, 5 februarie 2008, §§50-61; *Khudobin v. Rusia*, 26 octombrie 2006, §128; *Teixeira de Castro v. Portugalia*, 9 iunie 1998, §36) pot fi rezumate în felul următor:

- implicarea unui agent sub acoperire impune **existența unor motive prealabile întemeiate pentru a se bănuși că persoana vizată este implicată într-o activitate criminală similară sau a comis un act criminal similar celui comis anterior;**

- **autorizarea** activității unui agent sub acoperire trebuie să fie **legală din punct de vedere formal**; o simplă **decizie administrativă** în care nu sunt prezentate informații complete cu privire la scopul și motivele aplicării unei astfel de metode **nu este suficientă;**

- în ceea ce privește **scopul** implicării unui agent sub acoperire, acesta poate fi implicat (**doar**) **pentru a se alătura unei urmăririi penale în curs de desfășurare**, el trebuind **să se abțină de la instigarea** persoanei vizate la comiterea unui act criminal (agent provocator) – de exemplu prin oferirea „insistentă” a unei sume de bani în scopul comiterii unei infracțiuni.

71. Potrivit jurisprudenței Curții Europene, **interesul public nu poate justifica utilizarea de către instanțe a probelor obținute ca rezultat al instigării**, întrucât acest fapt ar expune agentul public riscului de a fi privat în mod definitiv de un proces echitabil, chiar de la început (a se vedea cauzele *Teixeira de Castro v. Portugalia*, §§ 35-36 și 39; *Khudobin v. Rusia*, § 128; și *Vanyan v. Rusia*, §§ 46-47).

3.2. Aplicarea principiilor enunțate în prezenta cauză

72. Curtea va analiza măsura în care prevederile Legii privind testarea integrității profesionale asigură dreptul agenților publici testați la un proces echitabil.

- *Previzibilitatea aplicabilității legii*

73. Curtea reține că Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 operează cu noțiunea de „**agenți publici**”. Articolul 4 din Lege definește „agenții publici” ca fiind „**angajații entităților publice prevăzute în anexa care face parte integrantă din prezenta lege**”.

74. Curtea reține că, deși inițial **Centrul Național Anticorupție a colectat declarații de acceptare pentru a fi supuși testării integrității de la 421 de judecători din totalul de 425**, efectuând și **instruiri** privind aplicarea Legii nr. 325 din 23 decembrie 2013, așa cum face cunoscut chiar această instituție în comunicatele difuzate pe pagina sa web oficială, după trimiterea de către Curtea Constituțională a unei solicitări de interpretare Comisiei de la Veneția, CNA a negat, inclusiv într-o scrisoare oficială adresată Comisiei, incidența legii asupra judecătorilor. Această opinie este contrară opiniei Guvernului, exprimată în punctul său de vedere cu privire la sesizare.

75. De asemenea, Curtea reține că, prin demersul nr. 06/3441 din 5 septembrie 2014, prin care a solicitat amânarea examinării sesizării, CNA a recunoscut că în procesul instruirilor a constatat o **interpretare diferită** a noțiunii de „agent public – angajații entităților publice prevăzute în anexa care face parte integrantă din prezenta lege”. Potrivit CNA, „această situație a devenit **confuză** datorită schimbărilor care au survenit în proiect, după aprobarea acestuia în I lectură în cadrul ședinței Parlamentului”. De asemenea, CNA a recunoscut că, „[d]eși **testarea integrității profesionale în privința judecătorilor se efectuează de către Centrul Național Anticorupție**, aplicarea sancțiunilor disciplinare în cazul rezultatului negativ al testului de integritate îi revine conducătorului entității publice în care activează agentul public, în speță **Consiliului Superior al Magistraturii**, care este organul competent să aplice sancțiuni disciplinare în privința judecătorilor”. În acest context, „Centrul a elaborat un proiect de lege care vine să racordeze mai multe acte legislative la prevederile Legii nr. 325/2013, dar care face și o **precizare expresă a cerului de subiecți** asupra cărora se răsfrânge legea prenotată pentru a înlătura orice **interpretări ambigue**, cum ar fi cea în cazul judecătorilor”.

76. Pe de altă parte, după comunicarea Opiniei de către Comisia de la Veneția, CNA anunța că „**Judecătorii din R. Moldova s-au lăsat păcăliți de Centrul Național Anticorupție în ceea ce privește aplicarea Legii privind testarea integrității funcționarilor publici**” (a se vedea interviul „Cum i-a păcălit CNA pe judecători?”, acordat de către vicedirectorul CNA, Cristina Țărnă, <http://ziarulnational.md/cum-i-a-pacalit-cna-pe-judecatori/>). Curtea consideră că astfel de acțiuni ridică dubii de integritate profesională în privința persoanelor care adoptă un asemenea comportament și privind scopul real urmărit de acestea prin aplicarea legii contestate.

77. Această incoerență în acțiuni denotă cu certitudine că unele prevederi ale Legii nr. 325 din 23 decembrie 2013 sunt **neclare pentru însăși autoritatea responsabilă cu implementarea ei**, adică CNA, provocând dubii de interpretare în privința domeniului său de aplicare.

78. Deoarece nu au fost adoptate amendamente la Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013, aceste ambiguități nu au fost înlăturate, astfel încât confuziile privind cercul subiecților vizați de lege persistă.

- *Prezumția nevinovăției*

79. Curtea reține, cu titlu de principiu, că primul contact al testorului cu un agent public în cadrul unei situații simulate **ar putea fi justificat numai dacă există motive preliminare, obiective și întemeiate** de a se suspecta faptul că **un anumit agent public** este predispus să comită acte de corupție. *Per a contrario*, în cazul în care comportamentul profesional impecabil al unui agent public nu a stârnit nici o suspiciune cu privire la posibila lui coruptibilitate, nu există nici o necesitate din partea societății să se arunce o umbră generală de suspiciune cu privire la acest agent public doar pentru simplul fapt că entitatea publică în care activează sau alți colegi de-ai săi care desfășoară o muncă similară s-ar fi arătat toleranți față de fenomenul corupției.

80. Curtea subliniază că, în vederea verificării corectitudinii desfășurării procesului, autoritățile trebuie să facă dovada existenței indiciilor potrivit cărora **fapta ar fi fost comisă de către agentul public testat și fără implicarea autorităților statului.**

81. În acest context, Curtea reține că, în conformitate cu articolul 10 alin. (2) din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013, **inițierea procedurii** de testare și de selectare a agenților publici care urmează să fie supuși acesteia depinde doar de faptul dacă o anumită entitate publică a demonstrat în general existența „riscurilor și vulnerabilităților la corupție” în trecut (lit. a) sau de faptul că CNA deține „informații” și a primit „sesizări” (lit.b) ori există „solicitări motivate” ale conducătorilor entităților publice. Este de menționat că nici una din prevederile legale enumerate în articolul 10 alin. (2) nu prevede indiciile obiective care ar sugera comportamentul corupțional al persoanelor selectate pentru a fi testate.

82. Curtea observă că dispozițiile legale permit atât testarea axată pe **grupuri țintă**, cât și **testarea aleatorie**, astfel încât testorii de integritate au **competențe discreționare nelimitate** în realizarea acestui exercițiu.

83. Astfel, Curtea reține că, potrivit Legii nr. 325 din 23 decembrie 2013, pentru inițierea procedurii de testare **nu este necesară îndeplinirea condițiilor de temeinicie și rezonabilitate**, bazate pe criterii obiective sau pe un concept similar, care permite bănuiala că un anumit agent public ar putea fi predispus la un comportament corupțional.

84. Prin urmare, textul general al articolului 10 alin. (2) lit. a) - c) din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 nu satisface condiția existenței unor temeieri rezonabile și obiective în ceea ce privește **motivele pentru inițierea procedurii de testare.** În acest sens, opinia Curții Constituționale nu diferă de opinia împărtășită de către Comisia de la Veneția în Opinia sa *amicus curiae*.

85. De asemenea, Curtea reține că, așa cum rezultă din prevederile articolelor 4 și 10 alin. (2) din Lege, conceptul-cheie al acestora se rezumă la faptul că în etapa inițială a fiecărui test de integritate profesională testorul de integritate profesională contactează agentul public, folosindu-se de o identitate falsă, în cadrul unei „*situații simulate (...) materializate prin operațiuni disimulate*” (articolul 4 din Lege), în baza unui „*plan de testare a integrității profesionale*” confidențial stabilit din timp [articolul 11 alin. (3) din Lege]. Scopul acestor acțiuni este clar: testorul, un eventual mituitor, expune agentul public la un comportament corupțional fictiv, cu alte cuvinte, **inițiativa aparține testorului**.

86. În același context, Curtea reține că, pentru a proteja testorii CNA, articolul 4 din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 utilizează termenul de „*risc întemeiat*”, a cărui rațiune constă, în esență, în faptul că **testorului îi este permis un posibil comportament infracțional**, pentru că el face acest lucru pentru binele societății și pentru că măsurile mai puțin intruzive nu ar permite atingerea obiectivului testării. Astfel, articolul 9 alin. (5) din Lege conține o ficțiune juridică („*nu poate fi*”), fapt care presupune că orice acțiune a testorului care se află sub protecția principiului de „*risc întemeiat*” și este îndreptată împotriva unui agent public supus testării nu constituie o infracțiune (chiar dacă, de fapt, aceasta chiar are loc). Astfel, conceptul discutabil de „*risc întemeiat*” nu numai că permite un comportament infracțional pentru instigarea agentului public, dar aruncă și o **umbră de neîncredere generală** asupra integrității **fiecărui agent public** din Republica Moldova, certă fiind amploarea fenomenului corupției din acest stat.

87. Totodată, Curtea reține că, urmare a rezultatului negativ al testului de integritate profesională, agenților publici li se aplică sancțiuni disciplinare conform legislației ce reglementează activitatea entității publice în care aceștia își desfășoară activitatea, inclusiv eliberarea din funcție a agentului public testat [articolul 16 alin. (1) din Lege].

88. Curtea împărtășește opinia Comisiei de la Veneția, conform căreia sancțiunea disciplinară aplicată ca urmare a rezultatului negativ al testului de integritate profesională poate fi contestată de agentul public testat abia în instanța de contencios administrativ, în modul prevăzut de legislație (articolul 17 din Lege). Prin urmare, **protecția reală a agentului public parte vătămată începe abia după ce el/ea a fost sancționat disciplinar** în primă instanță, astfel încât prezumția nevinovăției este neglijată în fapt de prevederile Legii nr. 325 din 23 decembrie 2013.

- *Apărare efectivă*

89. Textul Legii nr. 325 din 23 decembrie 2013 nu conține nici o referință la noțiunile de „apărare” sau „asistență juridică pentru agentul public parte vătămată” sau alte noțiuni având acest sens. Legea este foarte evazivă în secțiunea care se referă la drepturile agentului public parte vătămată. De fapt, unicul drept al agentului public care nu a trecut testul de integritate

profesională, prevăzut în mod explicit, este „*de a fi informați cu privire la modalitățile de contestare legală a sancțiunilor disciplinare aplicate ca urmare a rezultatelor testării integrității profesionale*” [articolul 6 alin.(1) din Lege].

90. Din perspectiva Legii nr. 325 din 23 decembrie 2013, **drepturile agentului public suspectat devin efectiv aplicabile doar la un anumit moment, într-o etapă destul de târzie, în special atunci când sancțiunea disciplinară a fost deja aplicată** în primă instanță (de către organul disciplinar).

91. Curtea reține că articolul 26 din Constituție și articolul 6 § 3 din Convenția Europeană stabilesc drepturile acuzatului, inclusiv dreptul de a cere și de a prezenta probe în cadrul urmăririi penale. Acest drept este aplicabil și în cadrul procedurilor disciplinare împotriva agenților publici.

92. Articolul 6 § 3 din Convenția Europeană conține la lit.b) prevederea referitoare la „*timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării sale*”, care reprezintă garanții procedurale esențiale. Aceste cerințe sunt afectate de reglementările articolelor 6 alin.(1) și 15 alin. (2) din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013.

93. Mai mult, odată ce procedura specială de testare a integrității profesionale s-a transformat, în cele din urmă, într-o procedură disciplinară ordinară în temeiul articolului 15 alin. (2) din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013, agentul public parte vătămată are dreptul să-și aleagă un avocat și să-și prezinte propriile probe. Totuși, chiar și în cazul în care deferirea pentru urmărirea disciplinară s-a dispus cu întârziere, agentul public este lipsit de drepturile la „*înlesnirile necesare pregătirii apărării sale*” în conformitate cu articolul 6 § 3 lit. b) din Convenția Europeană, precum și de dreptul să „*audieze sau să solicite audierea martorilor acuzării*”, în conformitate cu articolul 6 § 3 lit. d) din Convenția Europeană. În acest sens, Curtea este de acord cu opinia exprimată de către Comisia de la Veneția în Avizul său *amicus curiae*.

94. Agentului public parte vătămată sau, eventual, avocatului său **nu i se permite de fapt efectuarea unei evaluări eficiente a probelor, cum ar fi audierea testorului profesional în calitate de martor principal, precum și evaluarea probelor materiale, cum ar fi documentele scrise și înregistrările video, deoarece toate aceste mijloace importante de probă în cadrul procedurii de testare a integrității profesionale sunt clasificate drept „confidențiale”** în temeiul articolelor 13 alin. (2) și 15 alin.(3) din Legea nr. 325.

95. Mai mult, această lipsire de posibilitatea de a evalua eficient probele din cauza unor reguli de confidențialitate este susceptibilă să încalce dreptul agentului public la un remediu efectiv. Acest lucru se datorează faptului că, în primul rând, **agentul public asupra căruia planează suspiciunea comiterii unei abateri disciplinare în legătură cu testarea integrității profesionale nu are acces efectiv la probele principale și, în plus, Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 nu acordă organelor disciplinare nici o putere**

discreționară de decizie, dat fiind faptul că eliberarea din funcție este obligatorie, ori de câte ori agentul public în cauză a „admis” o încălcare a obligațiilor sale anticorupție.

- Previzibilitatea abaterilor

96. Curtea reține că, având în vedere similitudinea procedurilor disciplinare împotriva agenților publici cu cele specifice urmăririi penale – în special faptul că testarea integrității profesionale este îndeplinită de un organ de urmărire penală, **principiile urmăririi penale privind previzibilitatea abaterilor prevăzute de lege și interpretarea restrictivă a acestora se aplică, mutatis mutandis, și în cazul procedurilor disciplinare prevăzute de legea contestată.**

97. Prevederile din articolul 6 alin. (2) lit. a) din Lege, potrivit cărora agenții publici ar trebui „**să nu admită în activitatea lor acte de corupție, acte conexe corupției și fapte de comportament corupțional**”, poartă un caracter general, hibrid, vag și se suprapun. Terminologia utilizată în Codul penal al Republicii Moldova – „*infracțiuni comise de persoane publice*” din articolul 324 (Corupere pasivă) și urm. – este diferită de textul articolului 6 alin. (2) lit. a) din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013. Într-adevăr, acest text este mult mai clar și permite astfel înțelegerea cu ușurință a comportamentului interzis.

98. Această diferență de expunere ar putea fi acceptată dacă articolul 6 alin. (2) lit. a) din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 ar putea fi înțeles ca o simplă referire la infracțiunile de corupție din Codul Penal al Republicii Moldova. În cazul de față, situația se prezintă altfel. În primul rând, ideea de agent public care „să nu admită” corupția în activitatea sa nu este clară în totalitate. „Admiterea” nu este una din formele de participare prevăzută în articolele 41-49 din Codul penal al Republicii Moldova. Același lucru este valabil pentru conceptul ambiguu de „*acte conexe corupției*”.

99. **„Admiterea” infracțiunii** (în speță, a comportamentului corupțional) **este un termen vag, care comportă riscuri serioase cu privire la previzibilitatea a ceea ce va fi, dar și a ceea ce nu va fi considerat drept o abatere disciplinară în cadrul testării de integritate profesională.**

100. Acest fapt este cu atât mai grav cu cât articolul 16 alin. (2) din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 prevede eliberarea din funcție, ca sancțiune disciplinară obligatorie, dacă în timpul testului *s-a stabilit că agentul public „a admis” încălcările* prevăzute la articolul 6 alin. (2) lit. a).

- Principiul proporționalității dintre abaterea comisă și sancțiunea aplicată

101. Curtea reține, cu titlu de principiu, că acțiunile autorităților publice care reprezintă o ingerință trebuie să respecte întotdeauna principiul proporționalității. În ceea ce privește sancțiunile penale și cele disciplinare, **una din cerințele acestui principiu fiind raportul rezonabil dintre gravitatea abaterii, pe de o parte, și natura și severitatea sancțiunii, pe de altă parte.**

102. La prima vedere, Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 conține o astfel de garanție, întrucât articolul 9 alin. (1) prevede că „agenții publici testați poartă doar răspundere disciplinară, în funcție de gravitatea abaterilor constatate și în conformitate cu legislația care reglementează activitatea entităților publice respective, cu respectarea prevederilor articolului 16 alin. (2)”. Cu toate acestea, rezerva conținută în ultima teză este decisivă, deoarece articolul 16 alin. (2) prevede **eliberarea „obligatorie” din funcție** în cazul în care agentul public doar a „admis încălcările prevăzute la articolul 6 alineatul (2)”. Astfel, articolul 6 alin. (2) oferă o definiție vagă și generală a obligațiilor anticorupție ale agenților publici („să nu admită în activitatea lor acte de corupție, acte conexe corupției și fapte de comportament corupțional”).

103. Consecința efectivă a combinării prevederilor articolului 6 alin. (2), ale articolului 9 alin. (1) și ale articolului 16 alin. (2) din Lege este că, de fiecare dată când un agent public „admite” orice „act conex corupției” în anturajul său profesional, se impune automat eliberarea „obligatorie” din funcție. Acest lucru lasă, totuși, ușa larg deschisă pentru decizii potențial arbitrare.

104. Curtea reține că articolul 16 alin. (2) din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 nu este problematic doar în ceea ce privește principiul previzibilității și principiul interpretării restrânse, ci și **din punctul de vedere al caracterului său automat, și anume cel al eliberării „obligatorii” din funcție ca urmare a comiterii unei „încălări”**.

105. Deși Curtea admite că motivele enumerate în articolul 6 alin. (2) din Lege pot atinge, în anumite cazuri, o astfel de gravitate încât aplicarea sancțiunii sau eliberarea unui agent public din funcție să fie proporțională / corespunzătoare, **aplicarea automată a sancțiunii eliberării din funcție pentru orice „încălcare” nu asigură totuși respectarea principiului proporționalității dintre abaterile comise și sancțiunile aplicate**. Încălcarea minoră de către un agent public a legislației anticorupție ar putea să facă, în principiu, obiectul unor sancțiuni disciplinare care ar comporta consecințe mai puțin grave decât o concediere automată, de exemplu, cu o reducere temporară a primelor.

- *Competența CNA de a evalua activitățile profesionale ale angajaților altor entități publice*

106. De asemenea, Curtea observă că articolul 10 din Lege face referire la „riscurile și vulnerabilitățile la corupție” ca temei pentru efectuarea testării. În același timp, potrivit Legii nr. 1104 din 6 iunie 2002, **prevenirea și combaterea corupției, a actelor conexe corupției și a faptelor de comportament corupțional țin în exclusivitate de competența Centrului Național Anticorupție**. Pe de altă parte, articolul 2 din legea contestată prevede că testarea urmează a fi efectuată și în scopul „verificării modului de respectare de către agenții publici a obligațiilor și atribuțiilor de serviciu, precum și a regulilor de conduită” (lit. b)).

107. Curtea reține că **evaluarea activităților profesionale ale angajaților ține de competența entităților publice în care aceștia activează, fiind o atribuție improprie Centrului Național Anticorupție**. Principiul separației puterilor în stat derivă din principiul bunei-administrații. Legătura dintre aceste două principii este indisolubilă. Odată ce CNA dobândește competența verificării modului de respectare de către agenții publici angajați în cadrul instanțelor judecătorești sau în cadrul Parlamentului, de exemplu, a obligațiilor și atribuțiilor lor de serviciu, conform articolului 2 din legea contestată, sunt create premisele încălcării celor două principii sus-menționate. De asemenea, intervenția unui organism care face parte din puterea executivă în problemele strict administrative ale unui organism din puterea judecătorească este inacceptabilă din perspectiva principiilor separației puterilor și al bunei-administrații.

108. În plus, această prevedere consacră o categorie și mai vagă, a obligațiilor care pot face obiectul testării integrității și a căror încălcare poate genera rezultatul negativ al testului de integritate și sancțiuni disciplinare – „*obligațiile și atribuțiile de serviciu sau regulile de conduită*”.

- Dreptul de a nu fi judecat în baza probelor acumulate în urma utilizării agenților provocatori

109. Articolele 4 și 10 alin. (2) din Lege nu constituie condiții suficiente de întemeiere pentru inițierea unei proceduri de testare a integrității unei persoane.

110. De asemenea, „*Planul de testare a integrității profesionale*” (confidențial), aprobat de CNA (sau SIS) în temeiul articolului 11 alin. (3) din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013, nu corespunde cerințelor minime pentru autorizarea oficială a activității unui agent sub acoperire.

111. Curtea constată că Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 permite utilizarea unei identități false de către testorii de integritate și admite instigarea agenților publici la comiterea de infracțiuni. Astfel, ei urmează să fie calificați drept *agenți provocatori* (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Vanyan v. Rusia*, 15 decembrie 2005, § 47). Această opinie este împărtășită, *mutatis mutandis*, și de Comisia de la Veneția în Avizul său *amicus curiae*.

II. PRETINSA ÎNCĂLCARE A ARTICOLULUI 28 DIN CONSTITUȚIE

112. Autorii sesizării menționează că prevederile contestate vin în contradicție cu articolul 28 din Constituție, potrivit căruia:

„Statul respectă și ocrotește viața intimă, familială și privată.”

1. Argumentele autorilor sesizării

113. Autorii sesizării consideră că urmărirea disimulată, dar și nedisimulată a agenților publici de către angajații Centrului Național Anticorupție în vederea

testării integrității lor profesionale constituie o intruziune brutală în viața privată a acestora.

2. Argumentele autorităților

114. În opinia sa scrisă, Președintele Republicii Moldova a menționat că testarea integrității întrunește criteriile care ar justifica o ingerință în viața privată a persoanei în condițiile articolului 8 din Convenția Europeană, și anume faptul că: a) ea este prevăzută de lege; b) are un scop legitim; c) este necesară într-o societate democratică.

115. Potrivit opiniilor Guvernului și Parlamentului, chiar dacă agenții publici nu își dau acordul pentru a fi supuși testului de integritate profesională, testarea acestora respectă dreptul la viața privată, întrucât se limitează la sfera lor profesională.

116. În opinia sa prezentată, Consiliul Superior al Magistraturii menționează că utilizarea de către testorii de integritate a mijloacelor sub acoperire constituie o intruziune în viața privată.

3. Aprecierea Curții

3.1. Principii generale

117. Dreptul la respectarea vieții private este consacrat în articolul 28 din Constituție, în articolul 8 din Convenția Europeană și în articolul 17 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice.

118. Deși Constituția Republicii Moldova garantează, în termeni generali, viața intimă, familială și privată, întinderea acestor drepturi urmează a fi dedusă în acord cu interpretările date de către Curtea Europeană în jurisprudența sa.

119. În concepția Curții Europene, viața privată include două aspecte: dreptul unei persoane de a trăi după cum dorește, la adăpost de priviri indiscrete, și **dreptul ei de a-și dezvolta relații cu semenii săi**, motiv pentru care se poate afirma că noțiunea de viață privată înglobează două elemente principale: viața privată intimă și viața privată socială. **Nici o rațiune nu permite excluderea activității profesionale din sfera noțiunii de „viață privată”** (a se vedea hotărârile *Niemietz v. Germania*, § 29; *Halford v. Regatul Unit*, §§ 42-46).

120. Potrivit articolului 54 alin. (2) din Constituție, **ingerințele sau restrângerile unor drepturi trebuie să fie prevăzute de lege, să corespundă normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și să fie necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției.**

121. În jurisprudența sa, Curtea a menționat că, deși dreptul la respectarea și ocrotirea vieții intime, familiale și private nu comportă un caracter absolut, **orice imixtiune trebuie să fie prevăzută de lege, să corespundă normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional, să fie proporțională cu situația care a determinat-o și să nu atingă existența dreptului în sine.**

122. Îi revine Curții să cerceteze, ținând cont de circumstanțele fiecărei cauze, dacă a fost respectat un **just echilibru** între dreptul fundamental al individului la respectarea vieții private și **interesul general** vizat de către stat.

123. Articolul 28 din Constituție și articolul 8 din Convenție protejează persoanele contra ingerințelor arbitrare ale puterii publice în dreptul lor la viața privată, la viața familială, la respectarea domiciliului și la respectarea secretului corespondenței lor. Acest fapt presupune **obligații negative din partea autorităților statale, și anume de a nu interveni în mod ilegal în exercitarea acestor drepturi de către persoanele fizice.**

124. Curtea Europeană a subliniat că statele nu au o marjă nelimitată de a supune unor măsuri de supraveghere secretă persoanele aflate sub jurisdicția lor, pentru că s-ar putea ajunge la distrugerea democrației sub pretextul apărării ei (Hotărârea *Klass și alții v. Germania*, §§ 49-50). Din acest motiv, oricare ar fi sistemul de supraveghere reglementat de legea națională, trebuie să se asigure existența unor garanții adecvate și suficiente pentru eliminarea oricărui abuz în materie, care ar putea fi săvârșit de autoritățile naționale.

125. Pentru a fi compatibile cu exigențele articolului 8 din Convenția Europeană, sistemele de supraveghere secretă trebuie să conțină garanții stabilite de lege, aplicabile atunci când activitatea structurilor abilitate să supravegheze este controlată. Procedurile de control trebuie să respecte cât se poate de fidel valorile unei societăți democratice, în special principiul preeminenței dreptului, la care se referă în mod expres Preambulul Convenției. Aceasta înseamnă că **orice ingerință a executivului în exercitarea drepturilor unei persoane va fi supusă unui control eficient, asigurat în mod efectiv de către puterea judecătorească**, care oferă cele mai largi garanții de independență, imparțialitate și procedură (a se vedea hotărârea *Klass și alții v. Germania*, § 55).

126. De altfel, Curtea Europeană a statuat în cauza *Iordachi și alții v. Moldova* (§34) faptul că fără acest control judiciar simpla existență a legislației care permite interceptarea convorbirilor telefonice sau a altor convorbiri implică, pentru toți cei care ar putea intra sub incidența sa, amenințarea de a fi urmărit, și deci încălcarea articolului 8 din Convenție.

127. Protecția dreptului la respectul vieții private reclamă din partea statelor îndeplinirea unor obligații pozitive, inerente asigurării respectării efective a vieții private și familiale. Așa fiind, statul este ținut să se doteze cu un arsenal juridic adecvat și suficient care să aibă ca scop tocmai îndeplinirea acestor obligații pozitive.

128. Potrivit jurisprudenței Curții Europene, expresia „prevăzută de lege” impune nu doar ca măsura să aibă o bază legală în dreptul intern, ci vizează și

calitatea legii în cauză, care trebuie să fie **accesibilă** persoanei și **previzibilă** (a se vedea *Rotaru v. România*, § 52).

129. Pentru a îndeplini condițiile articolului 8 din Convenția Europeană, legea trebuie redactată cu suficientă precizie încât „să prevadă, într-o măsură rezonabilă, consecințele care pot rezulta dintr-o anumită acțiune” (a se vedea hotărârea *Margareta și Roger Andersson v. Suedia*, 25 februarie 1992, §75).

130. În hotărârea *Vetter v. Franța* din 31 august 2005, Curtea Europeană a constatat o încălcare a articolului 8 din Convenția Europeană, dat fiind faptul că legea care prevedea interceptarea convorbirilor telefonice nu stabilea cu o claritate rezonabilă scopul și modul de exercitare a puterii discreționare a autorităților în cazul în care dispuneau monitorizarea convorbirilor private; prin urmare, reclamantul nu s-a bucurat de un minim grad de protecție (§ 27).

3.2. Aplicarea principiilor enunțate în prezenta cauză

131. Curtea reține că, potrivit articolului 12 alin. (3) din legea contestată, pentru aprecierea obiectivă a rezultatului testului de integritate profesională, acesta **este înregistrat obligatoriu prin mijloace audio/video și mijloace de comunicare** aflate asupra testorului sau folosite de către acesta. De asemenea, **mijloacele de înregistrare audio/video, mijloacele de comunicare, precum și alte mijloace tehnice de obținere ascunsă a informației** sunt luate din dotarea Centrului Național Anticorupție și/sau a Serviciului de Informații și Securitate.

132. Legea enunță de o manieră generală dreptul testorilor de a utiliza **orice mijloace tehnice de obținere ascunsă a informației** în cadrul testării agenților publici.

133. Curtea reține că articolul 9 alin. (3) din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 prevede în mod expres că „Metodele și mijloacele de testare și fixare a testelor de integritate profesională nu reprezintă activități speciale de investigație în sensul Legii nr. 59 din 29 martie 2012 privind activitatea specială de investigație”.

134. Pe de altă parte, „măsurile disimulate” nu sunt clar definite și nu este clar cum diferă mijloacele sub acoperire utilizate de testori de activitățile speciale de investigație.

135. Articolul 9 alin. (3) din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 permite punerea în aplicare a măsurilor secrete și, în consecință, ingerința în viața privată a unui agent public, fără supravegherea judecătorească.

136. Curtea observă că noțiunea de **mijloace tehnice de obținere ascunsă a informației** în sensul legii supusă controlului de constituționalitate se suprapune cu noțiunile de **mijloace de înregistrare audio/video, mijloace de comunicare, precum și alte mijloace**, reglementate de art.132/2 din Codul de procedură penală, **măsuri care pot fi dispuse doar de către judecătorul de instrucție (alineatul (1)) sau de către procuror (alineatul (2))**, pentru o **durată de 30 de zile** cu posibilitatea de a fi prelungită întemeiat până la 6 luni. Asemenea măsuri, chiar și în domeniul penal, pot fi utilizate doar în

cazurile când există o *bănuială rezonabilă* cu privire la pregătirea sau săvârșirea unei *infracțiuni grave, deosebit de grave* sau *excepțional de grave* (art. 132/1 CPP).

137. Curtea reține că utilizarea unor asemenea mijloace, inclusiv înregistrare audio/video, în scopul obținerii unor date în vederea testării integrității constituie, în esență, una dintre metodele speciale de investigații, potrivit art.132/2 din Codul de procedură penală. Dacă **în materie penală, care vizează fapte cu un grad sporit de pericol social, asemenea mijloace pot fi utilizate doar cu autorizarea judecătorului de instrucție, cu atât mai mult nu sunt justificate asemenea intruziuni fără autorizație judiciară în materia abaterilor disciplinare, care constituie fapte sociale cu un grad de pericol inferior infracțiunilor.**

138. În măsura în care noțiunile cu care legea operează (mijloace tehnice de obținere ascunsă a informației) nu sunt în mod predictibil determinate, iar sfera datelor asupra cărora se realizează controlul este incertă, **Curtea consideră că legea criticată nu reglementează garanții care să permită o protecție eficientă împotriva riscurilor de abuz, precum și față de orice accesare și utilizare ilicită a datelor cu caracter personal.** În vreme ce noțiunea de măsuri speciale de investigații sunt definite prin Codul de procedură penală, noțiunea de **mijloace tehnice de obținere ascunsă a informației** poate reprezenta tot măsuri speciale similare, **având în vedere domeniul de reglementare al legii și definițiile cuprinse în aceasta, astfel încât efectuarea unor asemenea activități de supraveghere nu poate fi permisă decât cu autorizarea judecătorului.**

139. Lipsa unor astfel de autorizări echivalează cu insuficiența garanțiilor procesuale necesare ocrotirii dreptului la viața privată și a celorlalte drepturi consacrate de art.28 din Constituție și art. 8 din Convenția Europeană.

140. De asemenea, Legea nu conține reglementări clare și precise cu privire la momentul și modul în care testorii de integritate profesională pot utiliza mijloace de testare intruzive, sub pretextul noțiunii nedefinite de „risc întemeiat” (a se vedea § 86 *supra*).

141. Se remarcă, astfel, caracterul nepredictibil al reglementării, atât sub aspectul tipului de mijloace de obținere ascunsă a datelor, tipului de date accesate și colectate, cât și al evaluării relevanței datelor colectate, de natură să creeze premisele unor aplicări discreționare de către CNA și/sau SIS.

142. Mai mult, Curtea observă că **mijloacele și metodele** de testare și fixare a testelor de integritate profesională **pot fi utilizate**, potrivit articolului 12 alin. (5), pe durata **testării** integrității profesionale, deci **pe durata unei perioade mai mari decât cea a testului de integritate.** Or, după cum rezultă din definiția prevăzută de articolul 4 din legea contestată, perioada testării integrității profesionale este mai mare decât cea a testului de integritate, întrucât cuprinde **planificarea, inițierea, organizarea și desfășurarea** acestuia. Prin urmare, mijloacele de înregistrare audio/video, mijloacele de comunicare, precum și alte mijloace tehnice de obținere ascunsă a informației ar putea fi utilizate pe o perioadă nedefinită de lege.

143. Astfel, prevederile legale nu limitează în timp testarea integrității profesionale a unui agent public.

144. În același context, Curtea reține că, potrivit articolului 11 din Lege, testarea integrității profesionale a agenților publici este coordonată de către o persoană cu funcție de conducere din cadrul Centrului Național Anticorupție sau al Serviciului de Informații și Securitate. Coordonatorul activității de testare a integrității profesionale desemnează, în mod confidențial, pentru fiecare acțiune de testare a integrității profesionale, un testor de integritate profesională care asigură desfășurarea tuturor activităților de testare a integrității profesionale și este responsabil de întocmirea planului de testare a integrității profesionale și de prezentarea rapoartelor cu rezultatele obținute în urma activităților de testare.

145. În consecință, decizia privind testarea integrității profesionale, decizie care este urmată de utilizarea unor mijloace și metode de testare și fixare ce pot reprezenta ingerințe grave în viața privată a agenților publici, **nu este autorizată** de către un **judecător** sau **autoritate care oferă cele mai largi garanții de independență și imparțialitate, așa cum ar trebui să fie într-un stat de drept** (a se vedea cauza *Klass și alții v. Germania*, § 55).

146. Curtea consideră că **datele ce fac obiectul reglementării legii contestate sunt susceptibile să conducă la concluzii foarte precise privind viața privată** a persoanelor ale căror date au fost colectate, concluzii ce pot viza obiceiurile din viața cotidiană, locurile de ședere permanentă sau temporară, deplasările zilnice sau alte deplasări, activitățile desfășurate, relațiile sociale ale acestor persoane și mediile sociale frecventate de ele.

147. Împrejurarea că păstrarea datelor și utilizarea lor ulterioară sunt efectuate fără ca agentul public înregistrat să fie informat cu privire la aceasta este susceptibilă să imprime în conștiința persoanelor vizate sentimentul că viața lor privată face obiectul unei *supravegheri constante*.

148. Curtea reține că, prin desemnarea în calitate de autoritate națională în domeniul testării integrității a unui organism executiv și cu activitate în domeniul informațiilor, există riscul de a deturna scopul Legii testării integrității profesionale în sensul folosirii atribuțiilor conferite prin această lege de către serviciile de informații în scopul obținerii de informații și date, cu consecința încălcării drepturilor constituționale la viața intimă, familială și privată. Astfel, examinând atribuțiile stabilite de actul normativ supus controlului, apare cu evidență intenția legiuitorului de a stabili în competența CNA și SIS colectarea tuturor datelor privind activitățile profesionale ale agenților publici, oricare ar fi natura acestora. Or, în condițiile în care CNA și SIS constituie structuri militarizate, subordonate ierarhic conducerii acestor instituții, deci sub un control direct militar-administrativ, apare cu evidență că atare entități nu îndeplinesc condițiile cu privire la garanțiile necesare respectării drepturilor fundamentale referitoare la viața intimă, familială și privată.

149. Deși Hotărârea Guvernului nr. 767 din 19 septembrie 2014 pentru implementarea Legii nr. 325 din 23 decembrie 2013 stabilește că operațiunile

de prelucrare a datelor cu caracter personal care vizează agenții publici și persoanele terțe, efectuate cu încălcarea prevederilor legislației privind protecția datelor cu caracter personal, atrage răspunderea civilă, contravențională sau penală, după caz, Curtea menționează că **prin norme primare** urmează a se stabili un **mecanism autentic de control** al datelor cu caracter personal care urmează a fi prelucrate și utilizate.

150. Curtea subliniază că reținerea și păstrarea datelor constituie în mod evident o limitare a dreptului la protecția datelor cu caracter personal, respectiv a drepturilor fundamentale protejate constituțional referitoare la viața intimă, familială și privată, la secretul corespondenței, precum și libertatea de exprimare. O astfel de limitare poate opera însă în conformitate cu dispozițiile art.54 din Constituție, care prevăd posibilitatea restrângerii exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți numai prin lege și numai dacă se impune, după caz, pentru interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției. Măsura restrângerii poate fi dispusă numai dacă este necesară într-o societate democratică, trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o, să fie aplicată în mod nediscriminatoriu și fără a aduce atingere existenței dreptului sau a libertății.

151. **Lipsa unei reglementări legale precise, care să determine cu exactitate stocarea și utilizarea datelor colectate, deschide posibilitatea unor potențiale abuzuri din partea autorităților competente.** Or, cadrul normativ într-un domeniu atât de sensibil trebuie să se realizeze într-o manieră clară, previzibilă și lipsită de confuzie, astfel încât să fie îndepărtată, pe cât este posibil, eventualitatea arbitrarului sau a abuzului celor chemați să aplice dispozițiile legale.

152. Instituirea în sarcina acestor persoane a obligației de a reține și de a stoca date cu caracter personal impune, în mod corelativ, reglementarea expresă a unor măsuri adecvate, ferme și neechivoce, de natură să asigure încrederea cetățenilor că datele cu caracter vădit personal, pe care le pun la dispoziție, sunt înregistrate și păstrate în condiții de confidențialitate. Sub acest aspect, legea se limitează la a institui obligația ca, după expirarea termenelor stabilite (nedefinite exhaustiv), înregistrările audio/video efectuate în cadrul testului de integritate profesională să fie distruse (articolul 18 alin. (2) din legea contestată).

153. **Curtea reține că legea contestată nu prevede un mecanism autentic de control**, care să asigure acestor instituții o verificare permanentă și efectivă a respectării dispozițiilor legale, astfel încât să poată fi sesizate cu ușurință cazurile în care CNA sau SIS încalcă dispozițiile legale privitoare la tipul de date reținute, durata în care acestea sunt stocate, distrugerea lor în cazurile prevăzute de lege ori organele și instituțiile cărora li se permite accesul la aceste date. Prin urmare, dispozițiile legale pun accentul în principal pe diligența necesară în domeniul integrității profesionale, dar *relativizează*

garanțiile de siguranță a reținerii și păstrării datelor, din moment ce CNA și SIS nu le sunt impuse standarde corespunzătoare de asigurare a nivelului de securitate care să poată fi controlate efectiv de instituțiile prevăzute de lege. Nereglementarea unui mecanism real de control al activității deținătorilor de date personale de către o autoritate independentă echivalează cu lipsa unor garanții, astfel cum sunt impuse de prevederile art.20 și art.28 din Constituție, care să permită o protecție eficientă a datelor păstrate împotriva riscurilor de abuz, precum și a oricărui acces ori utilizări ilicite a acestor date.

154. Legea contestată nu cuprinde norme clare și precise cu privire la conținutul și aplicarea măsurii reținerii și utilizării datelor înregistrate, așa încât persoanele ale căror date au fost păstrate să beneficieze de garanții suficiente care să asigure o protecție eficientă împotriva abuzurilor și a oricărui acces sau utilizări ilicite. Astfel, legea nu prevede criterii obiective care să limiteze la strictul necesar numărul de persoane care au acces și pot utiliza ulterior datele păstrate, că accesul la datele stocate nu este condiționat, în toate cazurile, de controlul prealabil efectuat de către o instanță sau de o entitate administrativă independentă, care să limiteze acest acces și utilizarea lor la ceea ce este strict necesar pentru realizarea obiectivului urmărit.

155. Curtea consideră că **garanțiile legale** privind stocarea și utilizarea datelor reținute nu sunt suficiente și adecvate pentru a îndepărta teama că drepturile personale sunt violate, așa încât manifestarea acestora să aibă loc într-o manieră acceptabilă.

156. În concluzie, Curtea consideră că măsurile adoptate nu au un caracter precis și previzibil, ingerința statului în exercitarea drepturilor constituționale la viața intimă, familială și privată, deși prevăzută de lege, nu este formulată clar, riguros și exhaustiv pentru a oferi încredere cetățenilor, caracterul strict necesar într-o societate democratică nu este pe deplin justificat, iar proporționalitatea măsurii nu este asigurată prin reglementarea unor garanții corespunzătoare.

157. Așadar, **limitarea exercițiului acestor drepturi personale în considerarea unor drepturi colective și interese publice, ce vizează siguranța națională, ordinea publică sau prevenirea corupției, rupe justul echilibru care ar trebui să existe între interesele și drepturile individuale, pe de o parte, și cele ale societății, pe de altă parte, legea criticată nereglementând garanții suficiente care să permită asigurarea unei protecții eficiente a datelor față de riscurile de abuz, precum și față de orice accesare și utilizare ilicită a datelor cu caracter personal.**

158. Astfel, legea contestată este redactată de o manieră generală, imprecisă, care nu conține criterii obiective pentru inițierea procedurii de testare a integrității profesionale și care admite obținerea ascunsă a informațiilor despre agenții publici în lipsa unei autorizări judecătorești. Prin urmare, Curtea constată o incompatibilitate cu articolul 1 alin. (3) și articolul 28 din Constituție.

III. PRETINSA ÎNCĂLCARE A ARTICOLULUI 6 COMBINAT CU ARTICOLELE 116, 123 ALIN. (1) ȘI 134 DIN CONSTITUȚIE

159. Autorii sesizării au pretins faptul că prevederile contestate vin în contradicție cu articolul 6 din Constituție, potrivit căruia:

„În Republica Moldova puterea legislativă, executivă și judecătorească sînt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituției.”

160. În același sens, autorii sesizării consideră că sunt încălcate prevederile articolelor 116, 123 alin. (1) și 134 din Constituție.

1. Argumentele autorilor sesizării

161. Autorii sesizării menționează că prin atribuirea unui organ aflat sub controlul puterii executive a competențelor de testare a integrității profesionale a judecătorilor sunt golite de conținut atribuțiile Consiliului Superior al Magistraturii și cele ale Plenului Curții Constituționale.

162. Astfel, autorii sesizării susțin că prevederile Legii privind testarea integrității profesionale încalcă principiul statului de drept și al separației puterilor, prevăzute la articolele 1 alin. (3) și 6 din Constituție, precum și principiul independenței judecătorilor, statuat la articolele 116 și 134 din Constituție.

2. Argumentele autorităților

163. Parlamentul a susținut în opinia prezentată că atribuirea competențelor de testare a integrității profesionale a judecătorilor unui organ aflat sub controlul executivului nu contravine articolului 6 din Constituție, aceasta reprezentând o formă de colaborare între puterea legislativă, executivă și judecătorească în exercitarea prerogativelor ce le revin.

164. În opinia sa, Președintele Republicii Moldova a menționat, de asemenea, că testarea integrității profesionale a judecătorilor nu afectează principiile independenței și inamovibilității acestora.

165. Potrivit opiniei Guvernului, deși statutul judecătorului, stabilit prin Constituție, este unul specific și diferă de cel al altor persoane care își desfășoară activitatea în cadrul entităților publice prevăzute limitativ în Anexă, testarea integrității profesionale a judecătorilor nu este de natură să le afecteze libertatea opiniei judiciare.

166. În opinia sa, Consiliul Superior al Magistraturii a menționat că acesta este garantul independenței judecătorilor, care, potrivit documentelor de politici existente, s-a angajat inclusiv în procesul de eradicare a fenomenului corupției în sistemul judecătoresc.

3. Aprecierea Curții

3.1. Principii generale

- *Principiul separării și colaborării puterilor*

167. Principiul separației și colaborării puterilor în stat, proclamat de articolul 6 din Constituție, este un principiu fundamental de organizare și funcționare eficientă a instituțiilor statului de drept, pentru excluderea oricăror imixțiuni reciproce.

168. Potrivit principiului constituțional, puterile legislativă, executivă și judecătorească nu pot concura între ele, având sarcina de a-și exercita separat atribuțiile în limitele rigorilor impuse de Constituție, printr-o colaborare reciprocă pentru exercitarea puterii de stat.

169. Instituirea principiului separației puterilor statului are drept scop crearea unui sistem de guvernare care ar permite stoparea abuzului din partea unei puteri asupra alteia.

170. În Hotărârea nr. 23 din 9 noiembrie 2011 privind interpretarea articolului 116 alin. (4) din Constituție, Curtea a statuat:

„19. Principiul echilibrului instituțional, cunoscut astăzi sub denumirea „*checks and balances*” (în traducere aproximativă din limba engleză însemnând „*sistemul de frâne și contrabalanțe*”), stă la baza democrației și presupune echilibrul puterilor și controlul lor reciproc, astfel încât puterile statale să aibă aproximativ aceeași pondere, adică să fie echilibrate, pentru a se putea limita reciproc, evitând astfel ca puterea statală să fie folosită în mod abuziv.

20. Acest *sistem de frâne și contrabalanțe reprezintă condiția sine qua non a democrației moderne*, împiedicând omnipotența legislativului, pe cea a executivului sau a judiciarului.”

- *Independența sistemului judecătoresc*

171. Independența justiției este o condiție a statului de drept și garanția fundamentală a unui proces echitabil [Opinia nr. 1(2001) a Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) cu privire la standardele privind independența sistemului judiciar și inamovibilitatea judecătorilor]. Judecătorii sunt cei „care adoptă decizia finală în privința vieții, libertății, drepturilor, obligațiilor și proprietății cetățenilor” (expunerea principiilor fundamentale ale Națiunilor Unite, preluate în declarația de la Beijing, precum și articolele 5 și 6 din Convenția Europeană). „Independența lor nu este o prerogativă sau un privilegiu în propriul lor interes, ci în interesul statului de drept și al celor care caută și așteaptă dreptate.”

172. În conformitate cu Opinia nr. 1(2001) a CCJE referitoare la standardele privind independența sistemului judiciar și inamovibilitatea judecătorilor, „Un principiu fundamental al independenței sistemului judecătoresc este garanția deținerii acestei funcții până la atingerea vârstei obligatorii de pensionare sau până la expirarea unui termen stabilit pentru ocuparea funcției: a se vedea principiile de bază ale ONU, paragraful 12; (...)”.

173. Mai mult, aceeași Opinie prevede că „existența excepțiilor cu privire la inamovibilitate, în special a celor care se instituie în urma aplicării sancțiunilor disciplinare, impune evaluarea neîntârziată a organului și a metodei prin intermediul cărora judecătorul poate fi sancționat disciplinar, dar și a temeiurilor în baza cărora acest lucru se poate întâmpla ...”.

3.2. Aplicarea principiilor enunțate în prezenta cauză

174. Articolul 116 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova prevede că „Judecătorii instanțelor judecătorești sunt independenți, imparțiali și inamovibili, potrivit legii”. De asemenea, în conformitate cu articolul 116 alin. (6), „Sanționarea judecătorilor se face în conformitate cu legea”.

175. Articolul 123 alin.(1) din Constituție precizează că „Consiliul Superior al Magistraturii asigură numirea, transferarea, detașarea, promovarea în funcție și **aplicarea de măsuri disciplinare față de judecători**”.

176. Răspunderea disciplinară a judecătorilor este reglementată prin Legea nr. 178 din 25 iulie 2014, care prevede inclusiv abaterile disciplinare, sancțiunile, competențele și procedurile de examinare.

177. În lumina constatărilor privind garanțiile dreptului la un proces echitabil și ale respectării vieții private, dar și ținând cont de ambiguitățile referitoare la domeniul de aplicare a legii, Curtea nu consideră necesar să examineze separat aceste chestiuni în privința judecătorilor.

178. În același timp, în afara argumentelor menționate, Curtea subliniază că, în temeiul principiului separației puterilor și al independenței justiției, aplicarea sancțiunii sau eliberarea unui judecător din funcție poate fi dispusă doar prin mecanismele de autoadministrare judecătorească. În acest sens, Curtea Constituțională împărtășește opinia exprimată de către Comisia de la Veneția în Opinia sa.

179. În general, una din condițiile și componentele esențiale pentru existența unei autorități eficiente în combaterea corupției este existența unui cadru legal adecvat și stabil, care să reglementeze competențele acestuia. Există mai multe aspecte ale independenței acestei autorități, care includ independența politică, funcțională, operațională, precum și independența financiară. Libertatea de a lua decizii și libertatea de a întreprinde acțiuni adecvate sunt cele mai importante, în special pentru investigarea efectivă și eficientă a acuzațiilor, în lipsa unei influențe sau a unor obligații nejustificate.

180. **În acest context, Curtea reține că CNA, al cărui director este numit și demis la propunerea Prim-ministrului, este un organ aflat sub controlul executivului și, prin urmare, nu poate satisface cerințele privitoare la independența sa.** Astfel, utilizarea acestei instituții în testarea integrității judecătorilor este în contradicție directă cu articolele 116 alin. (1) și 123 alin. (1) din Constituție. Aceeași concluzie este valabilă, *mutatis mutandis*, și în cazul Serviciului de Informații și Securitate, atunci când testează membrii CNA.

Concluzii generale

181. Prin urmare, Curtea reține, cu titlu de principiu, că testarea integrității profesionale poate fi aplicată tuturor categoriilor profesionale de agenți publici. Nici o categorie profesională nu este, prin natura sa, exclusă de la testarea integrității profesionale.

182. Aceasta însă trebuie să respecte **garanțiile dreptului la un proces echitabil și ale respectării vieții private, precum și cele ale separației puterilor în stat și independenței judecătorilor, potrivit considerentelor menționate în prezenta hotărâre**. În redacția existentă, unele prevederi ale articolelor 2, 4, 9, 10, 11, 12, 14, 16, analizate în prezenta hotărâre, nu doar limitează dreptul fundamental la viața privată și dreptul la un proces echitabil, ci și golește aceste drepturi de conținut. Mai mult, aceste prevederi permit intervenția discreționară și necontrolată a unui organ al executivului în activitatea justiției, fapt inadmisibil și contrar Constituției.

Din aceste motive, în temeiul articolelor 140 din Constituție, 26 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, 6, 61, 62 lit. a) și 68 din Codul jurisdicției constituționale, Curtea Constituțională

HOTĂRĂȘTE:

1. *Se recunosc constituționale* prevederile Legii nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind testarea integrității profesionale, cu excepția:

- articolului 2 literele b) și d);
- textului „*risc întemeiat* – risc fără de care scopul socialmente util de fixare obiectivă a comportamentului agentului public în cadrul testului de integritate profesională nu poate fi atins, iar testorul de integritate profesională care riscă a luat măsuri de prevenire a unor daune aduse intereselor ocrotite de lege.” de la articolul 4;
- articolului 9 alineatul (5);
- articolului 10 alineatele (2)-(3);
- articolului 11 alineatele (1)-(2) și (4);
- articolului 12 alineatele (3)-(6);
- textului „fără a oferi numele agentului public testat,” de la articolul 14 alineatul (3);
- articolului 16 alineatul (2),
care *se declară neconstituționale*.

2. Prezenta hotărâre este definitivă, nu poate fi supusă nici unei căi de atac, intră în vigoare la data adoptării și se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Președinte

Alexandru TĂNASE

Chișinău, 16 aprilie 2015
HCC nr. 7
Dosarul nr. 43a/2014